

13. Суходуб В.С. Роль міжнародного туризму в економічному розвитку країн світу / В.С. Суходуб // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2007. – № 12. – С. 245–251.

14. Темник І.О. Умови та чинники розвитку міжнародного туризму [Електронний ресурс] / І.О. Темник // Ефективна економіка : ел. наук. фах. вид. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

15. Цьохла С.Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії [Електронний ресурс] / С.Ю. Цьохла. – Режим доступу: http://science.crimea.edu/zapiski/2010/econ/uch_22_2e/373-380.pdf.

УДК 351.862.4

Полковниченко Д. Ю., к.держ.упр., НУЦЗУ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

У статті визначено науково-теоретичні засади державного регулювання економічної безпеки регіонів.

Ключові слова: державного регулювання, економічна безпека, регіон, програми, заходи.

The scientific and theoretical principles of state regulation of the regional economic security has been determinated.

Key words: state regulation, economic security, region, program, measures.

Постановка проблеми. Економічна безпека України складається з економічної безпеки держави та її регіонів. Сьогодні в науковій літературі досить широко представлені концептуальні аспекти економічної безпеки. Разом з тим, проблема забезпечення економічної безпеки регіонів досліджена недостатньо. Така ситуація склалася через низку обставин. По-перше, економічний розвиток регіонів України має свою власну специфіку, яка проектується на рішення задач забезпечення регіональної економічної безпеки і вимагає певної модифікації використовуваних показників, що характеризують економічну безпеку конкретних регіонів в сучасних умовах. По-друге, проблеми забезпечення економічної безпеки регіонів України розглядаються з різних методологічних позицій, які часто суперечать один одному. По-третє, недостатньо опрацьована проблема уніфікації регіональних статистичних даних, які використовуються для оцінки рівня регіональної економічної безпеки. Зазначені обставини ускладнюють вироблення загальних

принципів оцінки рівня регіональної економічної безпеки, а також вироблення конкретних заходів забезпечення такої безпеки з урахуванням специфіки економічного розвитку регіону, яка зумовлює необхідність модифікації цілей, заходів і конкретних дій органів державної влади та місцевого самоврядування. Указане свідчить про актуальність дослідження регіональних аспектів забезпечення економічної безпеки і нагальну потребу формування специфічних механізмів управління рішенням завдань забезпечення економічної безпеки регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняних дослідженнях теоретичні та практичні аспекти формування державного регіонального управління в цьому процесі розглядали О. Бабінова, В. Бакуменко, С. Біла, І. Валентюк, З. Варналій, О. Гриценко, А. Дегтяр, В. Дзюндзюк, М. Долишній, С. Домбровська, І. Клименко, В. Ковальчук, О. Коротич, О. Крюков, А. Кузнецов, В. Мамонова, О. Лебединська, С. Майстро, Н. Мирна, В. Новак, І. Огірко, О. Орлов, Л. Полякова, Г. Почепцов, В. Садковий, А. Семенченко, В. Степанов, В. Стрельцов, В. Тронь, В. Хомяков, П. Цегольник, І. Чухно, О. Шевчук та ін.

Узагальнення провідних ідей українських учених надає можливість зробити висновок про те, що держава в особі своїх органів та організацій залишається найбільшим продуцентом і суб'єктом, який забезпечує систему безпеки. В умовах зростання значущості соціальної, економічної та безпечної функцій держави органи влади регіонального рівня вимушені вдосконалювати свою роботу. З огляду на високу динаміку соціально-економічних процесів попри велику кількість загальних праць, суджень, думок, ще не вистачає досліджень з обґрунтування теоретичних засад щодо формування державного управління економічною безпекою регіонів. Усе це зумовлює актуальність теми цього дослідження і становить його *мету*.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення економічної безпеки належить до числа одних із найважливіших національних пріоритетів [6]. Поняття «економічна безпека» стало затребуваним з моменту проведення активних реформ в системі державного управління соціально-економічною сферою. Аналіз світового досвіду показує, що поняття економічної безпеки розглядається, як правило, в якості складової частини національної безпеки.

Складність і комплексність самого явища економічної безпеки дозволяє в понятійному плані визначати його через системний метод, в узагальненому вигляді з можливим виділенням найважливіших елементів цієї системи в конкретному вираженні. З огляду на те, що поняття економічної безпеки порівняно недавно стало об'єктом наукових розробок у вітчизняній літературі, спектр запропонованих у ній підходів до трактування цього терміна виявився значним, а саме:

- це якісно певний стан економіки країни, який, з точки зору суспільства, бажано зберегти або розвинути;
- це можливість і готовність економіки забезпечити гідні умови життя

та розвитку особистості, соціально-економічну й військово-політичну стабільність суспільства та держави, протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх;

– це найважливіша якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства, а також послідовну реалізацію загальнодержавних інтересів;

– це рівень розвитку економіки, який забезпечує економічну, соціально-політичну та військову стабільність в умовах впливу несприятливих факторів;

– це сукупність умов і факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення;

– це характеристика народного господарського комплексу і його складових частин, з точки зору його здатності до прогресуючого розвитку шляхом сталого зростання добробуту всіх верств населення в умовах соціальної й економічної стабільності та ефективного міжнародного співробітництва, спрямованого на позитивне рішення внутрішніх і зовнішніх проблем, що створюють загрози життєвим інтересам суспільства [1; 2; 6, с. 39].

Узагальнюючи представлені в сучасній науковій літературі визначення поняття «економічна безпека» у рамках даного дослідження під економічною безпекою слід розуміти здатність, можливість і готовність економічної системи на основі ефективного управління забезпечити стабільність і стійке економічне зростання, задоволення потреб суспільства та захист національних інтересів в різних сферах від внутрішніх і зовнішніх загроз. Відтак, очевидним є зв'язок економічної безпеки з поняттями стійкості (стабільності) і розвитку (економічного зростання). Якщо немає стабільного розвитку економіки, то неминуче різке скорочення можливостей її виживання, стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз. Остання характеристика – найважливіша для економіки як єдиної системи, і передбачає міцність та надійність її елементів, вертикальних, горизонтальних та інших зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні та зовнішні «навантаження», тобто протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам.

На сучасному етапі розвитку України ключове значення набувають питання регіональної безпеки, пов'язані з реалізацією ідеї національної єдності, розвитку і вдосконалення суспільних відносин.

Аналіз соціально-економічної ситуації показує, що причини багатьох загроз економічній безпеці закладені на регіональному рівні. При цьому сутність економічної безпеки регіону полягає в можливості і здатності його економіки поетапно покращувати якість життя населення на рівні загальноприйнятих стандартів, протистояти впливу внутрішніх та зовнішніх загроз при оптимальних витратах всіх видів ресурсів і невиснажливого використання природних факторів, забезпечувати соціально-економічну та суспільно-політичну стабільність регіону.

До основних критеріїв, що характеризують інтереси регіону у сфері

безпеки і забезпечують прийнятні для більшості населення умови життя і розвитку особистості, ватро віднести такі: 1) стійкість соціально-економічної ситуації; 2) розширене відтворення економічної та соціальної інфраструктури регіону; 3) межі критичної залежності регіону від ввезення найважливіших видів продукції першої необхідності; 4) забезпечення необхідного рівня обслуговування потреб населення з метою формування умов для нормального життєзабезпечення населення регіону [3; 5].

Аналіз стану розвитку регіону повинен відбуватися за допомогою набору індикаторів економічної безпеки. Це дозволить виявити й оцінити прийдешні загрози, а також реалізувати необхідний комплекс програмно-цільових заходів щодо зниження рівня загроз [там само].

Підвищення економічної безпеки територій вимагає від регіональних органів здійснення державної підтримки розвитку регіонів різних рівнів через реалізацію комплексу програм, розміщення державних замовлень на поставку продукції підприємствами регіону для загальнодержавних потреб, паритетної участі у великих регіональних інвестиційних проектах. Крім того, необхідна взаємодія державної і регіональної бюджетних систем, заснованих на розмежуванні податкових та інших функцій; створення сприятливого загальнодержавного клімату для розвитку економіки території; вибір обґрунтованої економічної стратегії у відносинах з територіями.

Регіональний рівень вирішення проблем передбачає вироблення певної регіональної політики економічної безпеки як частини загальної економічної державної політики. За своєю суттю регіональна політика щодо забезпечення економічної безпеки є концентрованим виразом соціально-економічних інтересів регіону.

Стратегія економічної безпеки регіону передбачає визначення характеру зовнішніх і внутрішніх загроз його економічному благополуччю, формування бази даних про умови та фактори, які становлять небезпеку для життєво важливих економічних інтересів населення регіону, суб'єктів ринку, створення дієвого механізму реагування органів влади на виявлення загрози економічній безпеці. Згідно з нововведеннями [4] у регіонах має розроблятися концепція соціально-економічного розвитку на середньодобову перспективу.

На підставі виконаного аналізу індикаторів економічної безпеки регіону можна зробити певні висновки, які можуть бути враховані при проведенні модернізації економіки регіону, а саме:

1. З точки зору економічної безпеки регіонів, існує велика кількість економічних загроз, динаміка багатьох показників нестійка, більшість кризових параметрів не подолано.

2. Існуюча структура промислового виробництва не забезпечує високих темпів розвитку економіки. Не забезпеченим залишається оптимальне співвідношення виробництва споживчих товарів й оплати праці.

3. У модернізації сфер економіки інноваційне інвестування вважається одним з пріоритетних напрямків.

4. Слід збільшити асигнування на розвиток науки, культури, охорони здоров'я і на цій основі підвищувати якість життя населення.

5. Варто законодавчим шляхом підвищувати заробітну плату найма-ним працівникам, стимулювати споживчий попит, особливо на житло, акти-візувати житлове будівництво.

6. Потрібно регулярно здійснювати моніторинг факторів впливу на си-стему економічної безпеки і на цій основі здійснювати розробку заходів для її підтримки, а також попередження виникаючих загроз.

Соціально-економічним інтересам і можливостям економіки регіону відповідає сценарій розвитку, у процесі реалізації якого досягається загаль-не підвищення конкурентоспроможності. Алгоритм цього варіанту сценарію передбачає послідовне (поетапне) вирішення таких завдань: перерозподіл обсягів і каналів фінансування між кризовими галузями і такими, що відзна-чаються ефективністю, депресивними територіями і територіями, що розви-ваються; концентрацію інвестицій в галузях (і регіонах) підвищеної конку-рентоспроможності для ескалації їх ринкової активності з метою припливу фінансових ресурсів для розвитку кризових галузей і територій; виведення останніх зі стану стагнації; залучення кризових галузей і депресивних тери-торій у сферу економічної активності галузей і районів, що володіють висо-ким потенціалом розвитку.

Слід мати на увазі, що реалізація даного варіанту має вирішувати ряд проблем щодо забезпечення економічної безпеки регіону. Так, система ан-тикризових заходів адміністративних, фінансових органів та служби соціа-льного захисту і підтримки населення повинна бути адресною і диференці-йована за чотири етапами їх послідовного здійснення [6]: 1) ініціювання створення корпоративних структур в галузях, що володіють конкурентними перевагами на внутрішньому ринку регіону і на міжрегіональних і зовнішніх ринках; 2) сприяння розширенню міжрегіонального обміну та зовнішньое-кономічної діяльності, стимулювання експортних поставок продукції; 3) формування та реалізація регіональних цільових галузевих антикризових програм і проектів територіального розвитку; 4) сприяння реструктуризації товарних ринків на основі угод за підтримки процесу оновлення технічної складової виробництва і його технологічних укладів, здійснення ресурсного і технологічного трансферу.

Зважаючи на важливість фінансово-бюджетної сфери, доцільним є по-етапне здійснення такої системи заходів: мінімізація обсягів інвестування кризових галузей при забезпеченні соціально-гарантованого рівня фінансу-вання невиробничої сфери депресивних територій; створення сприятливого інвестиційного клімату; активне стимулювання залучення грошових ресур-сів – інвесторів і соціальних фондів (страхових, пенсійних); розвиток систе-ми державних і муніципальних позик.

Висновки. У контексті економічної безпеки регіонів для системи ан-тикризових заходів особливе значення мають жорсткі програмні заходи що-

до посилення боротьби з корупцією, «тіньовою» економікою, посадовими, податковими й економічними злочинами, консолідація для цих цілей усіх правоохоронних, контрольно-наглядових і фіскальних органів.

У сфері підвищення дієвості механізмів соціального захисту працюючих і підтримки всього населення регіону рекомендована реалізація таких заходів: організація професійної перепідготовки та сприяння підвищенню кваліфікації, освоєння суміжних спеціальностей з метою підвищення соціального ресурсу професійної мобільності при зміні місця роботи, вторинній зайнятості; здійснення комплексу заходів, що сприяють підвищенню міжгалузевої і територіальної мобільності працівників.

Узагальнюючи результати дослідження, можна говорити про те, що, зовнішніми і внутрішніми загрозами економічній безпеці регіонів є зростання зовнішнього боргу, нераціональне використання валютних ресурсів для імпорту. Крім того, слід запобігати негативним явищам і тенденціям у процесі наповнення державного бюджету, а також щодо неефективного впровадження державних і регіональних економічних проектів, деградації природного середовища, криміналізації економіки, зниження рівня життя населення.

Зменшити або усунути дію вищезазначених чинників можливо за допомогою створення та впровадження концепції економічної безпеки регіону на середньострокову перспективу, що передбачає поліпшення якості життя населення, збільшення асигнувань у науку, культуру, охорону здоров'я, створення оптимальної інфраструктури промислового потенціалу, підвищення соціальної захищеності окремих категорій громадян, що в кінцевому підсумку повинно сприяти зростанню конкурентоспроможності економіки регіону.

Список використаних джерел

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т.Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
2. Вечканов Г.В. Экономическая безопасность : учеб. – С-Пб : Питер, 2007. – 380 с.
3. Кремлев Н.Д. Вопросы оценки экономической безопасности региона / Н.Д. Кремлев, В.Г. Федоров, М.Ф. Сергеев // Вопросы статистики. – 2007. – № 2. – С. 42–48.
4. Правове регулювання економічної безпеки України в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс]: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21.02.2013 р.). – Режим доступу: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/80/Pravove_regyl_ekonom_bezpekr_Ukr_2013.pdf?isAllowed=y&sequence=3.
5. Социально-экономические угрозы безопасности региона / Под ред. Л.А. Исаевой. – Владивосток : Морской гос. ун-т, 2007. – 144 с.
6. Цуканов В.Х. Экономическая безопасность: сущность, факторы влияния и методы обеспечения. – Челябинск : Челябинский Дом печати, 2007. – 443 с.